

UDK 94(497.16 Kotor) "16"(093)
929 Bolica, obitelj "16"(093)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 16. svibnja 2006.
Prihvaćeno za tisak: 12. prosinca 2006.

Kotorski plemići iz roda Bolica – kavaljeri Svetoga Marka

Lovorka Čoralić

Hrvatski institut za povijest

Opatička 10

Zagreb

Republika Hrvatska

Središnje istraživačko zanimanje rada upravljeno je na odvjete kotorske plemićke obitelji Bolica koji su stekli mletački viteški naslov (kavaljeri Svetoga Marka). U uvodu se ukratko upućuje na arhivski fond Cavalieri di San Marco, pohranjen u mletačkom Državnom arhivu, u sklopu kojega su sadržane povelje o imenovanju brojnih Hrvata mletačkim viteškim odličnicima. Potom se sažeto predstavljaju najzaslužniji članovi obitelji Bolica kroz bogatu povijest njihova djelovanja, a središnje istraživačko zanimanje upravljeno je na Frana, Vicka i Nikolu Bolicu, odvjete ogranka Bolica Grbičić, koji su u XVII. stoljeću imenovani mletačkim vitezovima. U prilogu se objavljuju cjeloviti prijepisi o imenovanju Frana i Vicka Bolice kavaljerima Svetoga Marka.

Ključne riječi: Boka kotorska, Kotor, plemstvo, obitelj Bolica, rani novi vijek, Mletačka Republika, kavaljeri Svetoga Marka, vojna povijest, društvena povijest

Kavaljeri Svetoga Marka – opće napomene

U Mletačkoj Republici djelovao je samo jedan viteški red – kavaljeri Svetoga Marka (*Cavalieri di San Marco*). Prema dosadašnjim spoznajama (ponajprije talijanske historiografije) nije poznato točno vrijeme njegova osnivanja, a povijesnim dokumentima potvrđeni podatci datiraju ga u XV. stoljeće. Mletački su viteški naslov stjecali ugledni patriciji, zapaženi vojni zapovjednici, diplomatski predstavnici i zaslužnici na drugim poljima, i oni podrijetlom iz Mletaka, i oni zavičajem sa sveukupnog onodobnog mletačkoga državnoga područja. Odličnici najvišega ugleda, najčešće odvjete vodećih patricijskih obitelji, čast kavaljera stjecali su odlukom mletačkoga

Velikoga vijeća i (ili) Senata, a odličja nižega ranga podjeljivao je dužd. Odličje koje je podjeljivao dužd sadržavalo je jedan križ, koji se na rubovima račvao, bilo je od plavog pozlaćenog emejla i imalo je prikaz lava Svetoga Marka u sredini, a nosilo se oko vrata na čuvenoj mletačkoj ogrlici zvanoj *manin*. Odličje koje je podjeljivalo Veliko vijeće ili Senat sadržavalo je, osim križa, i bogato ukrašenu ogrlicu s medaljom, kojoj se u sredini nalazio krilati lav, a na naličju natpis. U iznimnim su primjerima, ponajprije kada je bila riječ o najvišim odličnicima (obnašatelji najviših državnih dužnosti i veleposlanici), kavaljeri Svetoga Marka nosili uz ogrlicu i raskošnu togu (*vesta de zentilhuomo*) ukrašenu zlatnim rubovima (otuda nazivani i: *Cavalieri della Stola d'oro*, *Cavalieri della Repubblica volgarmente chiamati della Stola d'oro*).¹

Brojni su Hrvati bili čast kavaljeri Svetoga Marka te je poznavanje toga mletačkog viteškog reda, njegova ustroja i članstva, ujedno i važna sastavnica u sklopu istraživanja društvene i vojne povijesti hrvatskih krajeva i gradova pod mletačkom upravom. O hrvatskim kavaljerima u historiografiji je do sada napisano vrlo malo, a zabilježeni podatci najčešće su sadržani u sklopu obrade nekih sastavnica iz zavičajne povijesti naših krajeva i gradova, prilikom opisa vojnih događanja na širem području istočnojadranske obale u ranom novovjekovlju (ponajprije u sklopu istraživanja mletačko-turskih ratova) ili u sklopu životopisa hrvatskih vojnih zaslužnika prošlih vjekova.²

Hrvati su kavaljerima Svetoga Marka najčešće postajali zahvaljujući svojim vojnim zaslugama, ponajprije na osnovi zapaženog sudjelovanja u brojnim mletačkim ratovima i bojevima diljem jadranskih i levantinskih bojišta. Ponajprije su to bili potomci uglednih dalmatinskih, bokeljskih i istarskih patricijskih obitelji (ali i kapetanskih i vojničkih obitelji neplemićkoga podrijetla), koje su kroz niz pokoljenja imale važnu ulogu u javnom životu svojih matičnih sredina, a kao mletački časnici, zapovjednici kopnenih postrojbi ili ratnih galija, stekli su za vojne uspjehe Privedre Republike iznimne zasluge. Podatci o njihovim pothvatima nerijetko su (iako ne i dovoljno potpuno) zabilježeni u historiografiji, a važnost njihova uvrštavanja u red mletačkih vitezova najčešće je spomenuta kao kratka informacija.³

¹ Osnovne podatke o mletačkom viteškom redu Svetoga Marka vidi u: R. BRATTI: *I Cavalieri di San Marco*, *Nuovo Arhivio Veneto*, god. 8., sv. 16./1., Venezia, 1898., str. 321.-349.; A. DA MOSTO, *L'Archivio di Stato di Venezia*, sv. I., Roma, 1937., str. 28.

² Iscrpnije podatke o hrvatskim kavaljerima bilježi spomenuti rad R. BRATTIJA, u sklopu kojega se posebno razmatraju vojne zasluge dobrotskih pomoraca i ratnika Ivanovića (Marka i Joze) te se donosi prijepis povelje o njihovu imenovanju vitezovima Svetog Marka. Tragom tog rada gotovo je stoljeće kasnije nastao i kratak prilog A. Albertija, a u žarištu je njegova interesa poglavito kapetan Marko Ivanović (A. ALBERTI, Marco Ivanovich, *Cavalieri di San Marco, 1724-1756, Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone*, sv. 11., Venezia, 1978., str. 11.-16.). O odlikovanjima braće Ivanovića vidi: G. BRAJKOVIĆ, *Mala spomen medalja pomorske bitke braće Ivanovića 1756. godine i herojski ep Ivana Antuna Nenadića, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* (dalje: GPMK), sv. 33.-34., Kotor 1985.-1986., str. 115.-127.

³ Primjerice, od kavaljera iz Boke kotorske znani su (iz historiografije) mletački vitezovi iz roda Bronza (Matija, 1726.; Ivan 1730.; Josip 1747.), Bane (Petar, 1732.), Balović (Matija Krstov, 1761.), Đoka (Božo, 1752.), Visković (Frane, 1703.), Radimiri (Božo Antov, 1758.), Ivanović (Marko, 1751.; Jozo, 1756.) i dr. Detaljnije vidi opsežnu studiju R. JANIČIJEVIĆ, *Odlikovanja slavni Bokelja u prošlosti kao dokaz njihovih postignuća u pomorskom ratovanju, navigaciji, privredi i diplomatiji*, GPMK, sv. 52., Kotor, 2004., str. 279.-313. (u istom je radu sadržana i opsežna literatura o vojno-pomorskim pothvatima Bokelja).

U Državnom arhivu u Mlecima (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV) pohranjen je fond *Cancellaria inferiore: Cavalieri di San Marco, Privilegi* (dalje: CI: Cavalieri). Fond ima samo dva svežnja (označena brojevima 174 i 175) koji sadrže povelje o imenovanju mletačkih kavaljera od 1551. do 1678. godine. U sklopu tog fonda, koji ne sadrži sveukupnu građu o mletačkom viteškom redu i o njegovim nositeljima (povelje su pohranjene i u sklopu fondova drugih mletačkih državnih magistratura) sadržano je oko trideset imenovanja koja se odnose na Hrvate te je stoga ova građa dragocjen prinos poznavanju povijesti nekih naših obitelji i njihovih istaknutih odvjetaka, ali i općih, ponajprije vojnih prilika i događanja na istočnojadranskom uzmorju u ranom novom vijeku.

Imenovanja koja se odnose na Hrvate obuhvaćaju razdoblje od 1560. do 1675. godine. Najviše je imenovanja zabilježeno od 1618. do 1623. godine (deset imenovanja), a nešto se učestalijim intenzitetom promoviranja kavaljera s hrvatskih područja izdvajaju još i razdoblja 1604.-1606. (tri imenovanja), 1652.-1658. (pet imenovanja) te od 1670. do 1675. godine (četiri imenovanja). Prema zavičajnom podrijetlu hrvatskih kavaljera prednjače Zadrani (devet kavaljera) i Kotorani (pet). Više od jednog kavaljera imali su i Budva (tri) te Trogir, Poljica, Krk i Labin (svaki po dva), a uz neke druge dalmatinske i istarske gradove bilježi se po jedan kavaljer (Cres, Korčula, Pula, Hvar). Za nekoliko kavaljera pobliže podrijetlo nije poznato ili je označeno regionalnom oznakom (*Istrianus*). Hrvatski kavaljeri iz spomenutih gradova uglavnom su odvjetci patricijskih obitelji, dobro poznatih i stoljećima vodećih u javnom životu svojih matičnih sredina. Izdvajaju se, primjerice, kavaljeri iz uglednih zadarskih patricijskih obitelji Fanfogna, Grisogono, Calcina, Detrico, Bortolazzi i Rosa; kotorski kavaljeri iz roda Bolica, Pima i Paskvali, vitezovi iz trogirskih obitelji Pace i Radoš, korčulanski Ismaeli, budvanski Solimani, labinski Negri i drugi. Njihova su imenovanja ponajprije vezana uz sudjelovanje u mletačkim ratovima i bojevima od Furlanije do Grčke, za obnašanje časničkih dužnosti (zapovjednici postrojbi, guvernaduri/nadzireteli određenih vojnih teritorija, zapovjednici/soprapakomiti ratnih galija i dr.), za osiguranje prijenosa državne pošte preko svojega područja, za sudjelovanje u diplomatskim misijama, ali i uz obnašanje službe gradskih poklisara-oratora u Mlecima.

Povelje (najčešće objavljene u duždevoj pisarnici) o imenovanju hrvatskih (i drugih) kavaljera započinju tipiziranom potvrđnicom kojom se objavljuje promocija novoimenovanoga kavaljera, a koju potpisuje jedan od već izabranih mletačkih *Cavaliera* ili jedan od duždevih tajnika, zaduženih za javno objavljivanje ove odluke. Slijedi tekst povelje, redovito označen istim datumom kao i potvrđnica. U povelji se - katkad i vrlo podrobno - objašnjavaju razlozi imenovanja dotičnoga odličnika u red mletačkih vitezova. S obzirom da su hrvatski kavaljeri uglavnom bili vojni zapovjednici i soprapakomiti, njihove su zasluge, kao i zasluge njihovih obitelji, poglavito vojne naravi, a njihova ubilježba u ovim dokumentima često dodatno osvjetljava pojedine sastavnice iz hrvatske vojne prošlosti. U završnom dijelu povelje, koji je opsegom nevelik i uglavnom jednoobrazan za sve kavaljere, navode se (u nekoliko tipiziranih formulacija) vrste privilegija koje kavaljer stječe promocijom u mletački viteški red (pravo na nošenje svećanih odora, oružja, križa, ogrlice i sl.).

Arhivska građa o imenovanju mletačkih kavaljera zasigurno je dragocjen i gotovo potpuno neiskorišten izvor za proučavanje brojnih sastavnica iz povijesti dalmatinskih, istarskih i bokeljskih obitelji i njihovih zaslužnih odvjetaka u ranom novom vi-

jeku. Uvidom u tu građu jasnijima postaju i neke šire onovremene vojne i političke okolnosti i događanja na užim (zavičajnim) područjima hrvatskoga uzmorja. Njihovim detaljnijim istraživanjem nadopunjavaju se postojeće spoznaje historiografije, koje su – konkretno o udjelu Hrvata u mletačkim kavaljerima – bile do sada nepotpune.

U ovom je prilogu istraživačko zanimanje upravljeno na povelje kojima se mletačkim kavaljerima imenuju odvjetci uglednoga kotorskoga plemićkog roda Bolica (*Bolizza, Bolice, Boliça, de Bualicha, de Bunalica*). U uvodom dijelu središnjeg istraživanja ove problematike ukratko ću se osvrnuti na važnost ove obitelji i njezinih zaslužnika za povijest grada Kotora, kao i Boke kotorske u cjelini, a potom ću, kronološkim slijedom, sažeto predstaviti dokumente koji govore o tri odvjetka obitelji Bolica koji su imenovani kavaljerima Svetoga Marka. Kao osnovna arhivska građa, tragom prethodnih napomena, poslužio mi je fond *Cancelleria inferiore: Cavalieri di San Marco, Privilegi*, pohranjen u središnjoj mletačkoj državnoj pismohrani.

Bolice – jedna od vodećih kotorskih plemićkih obitelji

Obitelj Bolica ubrajala se među vodeće kotorske i bokeljske plemićke obitelji.⁴ U vrelima se među prvima bilježi ratnik Petar (sredina XII. stoljeća), a učestalije bilježenje odvjetaka obitelji u vrelima započelo je tijekom XIII. stoljeća. Tada djeluje Srđ (*Sergius*), sin Domanje, kotorski (od 1328. godine) i pulski biskup (od 1331. do 1342.).⁵ Tijekom XIV. i XV. stoljeća brojni se Bolice bilježe kao obnašatelji različitih dužnosti u gradskoj upravi i vlasti. Primjerice, Damjan (umro 1398.) bio je poslanik Kotora hrvatsko-ugarskom kralju Ludoviku I. (1382.), gradski sudac (1373., 1397. i 1398.), auditor (1396.) te gradski knez za kotorske samostalnosti (1396.).⁶ Nikola Junijev bio je član kotorskog izaslanstva bosanskom kralju Tvrtku I. (1385.) i jedan od vojnih zapovjednika Kotora (1395.),⁷ a Lampro Junijev spominje se kao

⁴ Brojne podatke o obitelji Bolica i njezinim zapaženim odvjetcima usporedi u: F. M. APPENDINI, *Memorie spettandi ad alcuni uomini illustri di Cattaro*, Ragusa, 1811., str. 21., 27., 37.-38.; C. G. F. HEYER von ROSENFELD, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg, 1873., str. 30.; J. GELČIĆ, *Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro*, Zara, 1880., str. 54.-55., 59., 95., 101., 129.; S. VULOVIĆ, "Bove d'Oro" rukopisno djelo benediktinca Kotoranina o Timoteja Cisille, *Program C. k. državne velike gimnazije u Kotoru*, 1887.-1888., str. 3.-31.; J. RADONIĆ, *Rimska kurija i južnoslovenske zemlje od XVI do XIX veka*, Beograd, 1950.; N. LUKOVIĆ, *Boka Kotorska*, Cetinje, 1951.; R. KOVIJANIĆ, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima (XIV-XVI vijek)*, sv. I., Cetinje, 1963., sv. II., Titograd 1974.; *Istorija Crne Gore*, sv. II./1.-2., III./1., Titograd, 1970.-1975.; P. BUTORAC, *Kotor za samovlade (1355.-1420.)*, Perast, 1999. (dalje: BUTORAC 1999.); ISTI, *Boka Kotorska u 17. i 18. stoljeću: politički pregled*, Perast, 2000 (dalje: BUTORAC 2000.); R. KOVIJANIĆ – I. STJEPČEVIĆ, *Kulturni život staroga Kotora (XIV-XVIII vijek)*, Perast, 2003.; I. STJEPČEVIĆ, *Arhivska istraživanja Boke Kotorske*, Perast, 2003.; M. MILOŠEVIĆ, *Pomorski trgovci, ratnici i mecene (studije o Boki Kotorskoj XV-XIX stoljeća)*, Beograd - Podgorica, 2003. (dalje: MILOŠEVIĆ 2003.). Usporedi i odrednice o obitelji Bolica i njezinim zaslužnim pojedincima u *Hrvatskom biografskom leksikonu* (dalje: HBL) sv. II., Zagreb, 1989., str. 108.-114.

⁵ P. B. GAMS, *Serie episcoporum Ecclesiae catholicae*, Ratisbonae, 1873., str. 398., 802.; C. DE FRANCESCHI, *L'Istria. Note storiche*, Parenzo, 1879., str. 176.; P. KANDLER, *Fasti sacri e profani delle chiese episcopali di Parenzo e di Pola*, Parenzo, 1883., str. 37.; C. EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi*, sv. I., Monasterii, 1913.², str. 177., 404.; P. BUTORAC, *Opatija Sv. Jurja kod Perasta*, Perast, 1999. (dalje: BUTORAC 1999A), str. 16.

⁶ BUTORAC 1999., str. 46.

⁷ BUTORAC 1999., str. 63., 71., 78., 98., 103., 105.

kotorski službeni procjenitelj (1396.), opskrbitelj grada hranom i auditor (1398.) te jedan od vođa pobune protiv mletačke vlasti 1422. godine.⁸ U XV. stoljeću Bolice i gospodarski jačaju, izrastajući među vodeće trgovačke i brodovlasničke obitelji u Boki (Ivan Lamprov, član dubrovačke trgovačke kolonije u Fojnici i zakupnik carine u Olovu u prvoj polovici XV. stoljeća; trgovci i brodovlasnici Tripo Lukin i njegov sin Nikola sredinom XV. stoljeća; Tripo Ilijin i Mihovil Tripov, kraj XV. i početak XVI. stoljeća).

Od kraja XV. stoljeća brojni se odvjetci roda Bolica spominju i kao istaknute duhovne osobe te kao pisci, pjesnici i pravnici. Tripo Lamprov bio je od 1438. benediktinac i opat samostana Sv. Jurja pred Perastom, a 1485. godine službu opata na istom otočiću obnašao je Jerolim Bolica.⁹ Kotorski kanonik Ljudevit bio je komendator te opatije (1513.-1518.)¹⁰; dominikanac Hijacint spominje se kao teolog (početak XVI. stoljeća), a Tomo (XVI.-XVII. stoljeće) kao teološki pisac i propovjednik. Sredinom XVI. stoljeća djeluje Vicko Bolica, nastavnik u kotorskoj srednjoj školi, gdje su profesorsku službu obnašali i kotorski kanonici Tripo (1604.-1612.) i Luka (druga polovica XVII. stoljeća).¹¹ U Padovi je kao profesor prava djelovao Nikola Bolica (1549. izabran za rektora pravnog fakulteta).¹² Kao vrsnici pravnici istaknuli su se i Nikola, sin Antuna Franova (rektor pravnika 1593. godine) i Ivan Frano, doktor prava, član općinskoga gradskog vijeća i jedan od redaktora kotorskog statuta, objavljenog u Mlecima 1616. godine.¹³ U XVII. stoljeću djeluje pjesnik Ivan iz roda Bolica Kokoljić (umro poslije 1674.), također doktor prava i obnašatelj raznih dužnosti u gradskoj upravi i vojsci (zapovjednik kotorske ratne galije). Pisao je književna djela na hrvatskom, talijanskom i latinskom jeziku, a najpoznatiji je po svojem spjevu *Il San Trifone*, u kojemu je opjevao život kotorskoga svetca-zaštitnika Sv. Tripuna.¹⁴ Doktor je prava bio i Marijan Bolica (umro u prvoj polovici XVII. stoljeća), mletački izvjestitelj o prilikama u Crnoj Gori i Albaniji te autor opisa Skadarskog sandžakata (*Relatione et descrizione del Sangiacato di Scutari ...*, 1616.), dragocjenog vrela o općim prilikama i stanovništvu Crne Gore i Albanije pod osmanlijskom vlašću.¹⁵ U

⁸ A. DABINOVIĆ, *Kotor pod Mletačkom Republikom (1420-1797)*, Zagreb, 1934., str. 21.

⁹ BUTORAC 1999A, str. 30.-31., 33.-34., 36.-37., 101.

¹⁰ BUTORAC 1999A, str. 39., 101.

¹¹ R. KOVIJANIĆ – I. STJEPČEVIĆ, nav. dj., str. 71.-74.

¹² M. D. GRMEK, Hrvati i Sveučilište u Padovi, *Ljetopis JAZU*, sv. 62., Zagreb, 1957., str. 341., 343.

¹³ F. M. APPENDINI, nav. dj., str. 21.; I. SINDIK, *Komunalno uređenje Kotora od druge polovine XII do početka XV stolecja*, Beograd, 1950.; S. MIJUŠKOVIĆ, *Statuta civitatis Cathari*. Poglavlja o predaji Veneciji, GPMK, sv. 3., Kotor, 1955., str. 8.-9.; HBL, sv. II., Zagreb, 1989., str. 110.-111. (tekst: M. FORETIĆ).

¹⁴ S. VULOVIĆ, *Popis i ocjena narodnih bokeških spisatelja i njihovih djela*, *Program C. k. realnog i velikog gimnazija u Kotoru*, 1878.-1879., str. 5.-7.; N. LUKOVIĆ, nav. dj., str. 149.; *Poezija baroka XVII i XVIII vijeka. Antologija* (uredili M. MILOŠEVIĆ i G. BRAJKOVIĆ), Titograd 1976., str. 311., 371.; HBL, sv. II., Zagreb, 1989., str. 112.-113. (tekst: M. FORETIĆ); I. BANAC – S. PROSPEROV NOVAK – B. SBUTEGA, *Stara književnost Boke*, Zagreb, 1993., str. 37.-43.

¹⁵ Š. LJUBIĆ, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Vienna-Zara, 1856., str. 45.; ISTI, Marijana Bolice Kotoranina Opis Sandžakata Skadarskoga od godine 1614., *Starine JAZU*, sv. XII., Zagreb, 1880., str. 164.-205.; *Dizionario biografico degli Italiani*, sv. XI., Roma, 1969., str. 282.-283. (tekst: G. BENZONI); *Proza baroka XVII i XVIII vijeka* (uredili M. MILOŠEVIĆ i G. BRAJKOVIĆ), Titograd, 1978., str. 513.-514.; I. PEDERIN, *Putopisi Marijana Bolice i Stjepana Rajčevića*, *Marulić*, god. XX., br. 2., Zagreb, 1987., str. 180.-181.; HBL, sv. II., Zagreb, 1989., str. 111. (tekst: M. FORETIĆ).

prvoj polovici XVII. stoljeća među najznamenitije se Bolice svakako može ubrojiti svećenik, pjesnik i pisac Marin (1603.-1643.), vrstan podučavatelj mladeži u Mlecima te profesor retorike na plemićkom zavodu na dvoru vojvode Francesca I. d'Este u Modeni.¹⁶

U drugoj polovici XVII. stoljeća Bolice su i zapaženi sudionici mletačkih protuturskih ratova. Uz trojicu kavaljera, o kojima će se kasnije više govoriti, udjelom i zaslugama u mletačkoj se vojnoj službi izdvajaju Lovro (poginuo pri osmanlijskoj opsadi Kotora 1657. godine) i Ivan (Živo Grbičić, 1638.-1704.), zapaženi sudionik Morejskoga rata (1684.-1699.), darovatelj kotorske stolnice Sv. Tripuna (barokna mramorna dekoracija riznice) i franjevačke crkve Sv. Klare.¹⁷ Njegov je nećak nadintendant pograničnoga područja prema Crnoj Gori Ivan Antun Bolica (1666.-1706.), također istaknuti sudionik mletačko-turskih borbi u vrijeme Morejskoga rata i papinski opunomoćenik za katoličke misije u Albaniji, Srbiji i Makedoniji (od 1693. godine). Ivanov je sin Nikola (1706.-1745.), također nadintendant za mletačko pograničje prema Crnoj Gori, zapovjednik kotorske ratne lađe i osiguravatelj prijena državne pošte u Carigrad. Godine 1782. spominje se, kao zastavnik mletačke mornarice na Levantu, Marko Bolica, nakon kojega je obitelj uskoro izumrla.¹⁸

Tri kavaljera: Frano, Vicko i Nikola Bolica

U spisima mletačkog Državnog arhiva, u sklopu spomenutog fonda *Cancellaria inferiore: Cavalieri di San Marco, Privilegi*, pohranjeni su podatci o imenovanju kavaljerima Svetoga Marka triju članova obitelji Bolica: Frana, Vicka i Nikole. U ovom ću poglavlju, tragom povelja (duždjevih dukala) o njihovu imenovanju mletačkim viteškim odličnicima, kao i na osnovi postojećih znanja iz historiografije, upozoriti na ova tri bokeljska zaslužnika, kao i na njihove osobne konkretne prinose i zasluge u mletačko-turskim ratovima u XVII. stoljeću.

Prvo imenovanje među mletačke kavaljere potječe iz 1616. godine i odnosi se na Frana Bolicu.¹⁹ Povelju podjeljuje mletački dužd Giovanni Bembo (vladao od 1615. do 1618.). Duždjeva dukala započinje uobičajenim, u ovoj vrsti povelja tipiziranim retoričkim izričajem o zaslugama koje je obitelj novoimenovanog kavaljera stekla za Mletačku Republiku. Za kotorske Bolice (*fedelissima famiglia di Bolizza Nobile di Cattaro*) izrijekom se navodi da su u svim prigodama iskazivali odanost i vjernost interesima Serenissime, a posebice tijekom višedesetljetnog angažmana u osiguranju prijena državne pošte iz Mletaka u Carigrad. Poput njegovih uvaženih predaka, zasluge za Republiku stekao je i Frano Bolica te se njemu ovom prigodom podjeljuje naslov *Cavaliere di San Marco*, sa svim pravima i privilegijama koje uvrštavanjem u

¹⁶ Š. LJUBIĆ, nav. dj., str. 45.; J. RADONIĆ, nav. dj., str. 121., 147.-148.; HBL, sv. II., Zagreb, 1989., str. 111.-112. (tekst: M. FORETIĆ).

¹⁷ J. N. TOMIĆ, *Crna Gora za Morejskog rata (1684-1699)*, Beograd, 1907.; S. MIJUŠKOVIĆ, *Pisma vladike Visariona i guvernera Zana Bolice-Grbičića o pobjedi Komana nad Turcima 1691 godine, Istoriski zapisi*, god. VI., knj. IX., sv. 2., Cetinje, 1953., str. 529.-532.; ISTI, *Zane Grbičić u istoriskim izvorima, Istoriski zapisi*, god. XIII., knj. XVII., sv. 2., Cetinje, 1960., str. 235.-267.; S. MIJUŠKOVIĆ, *Inventar oružja Zane Grbičića, Glasnik Cetinjskih muzeja*, sv. VIII., Cetinje, 1975., str. 63.-68.; *Istorija Crne Gore*, sv. III./1., Titograd, 1975.; HBL, sv. II., Zagreb, 1989., str. 110. (tekst: M. FORETIĆ); BUTORAC 2000., str. 11.-12.

¹⁸ HBL, sv. II., Zagreb, 1989., str. 109. (tekst: T. RADAUŠ).

¹⁹ ASV, CI: Cavalieri, b. 174., str. 374. (30. VI. 1616.).

taj viteški red stječu svi njegovi pripadnici (pravo nošenja kavaljerske odore i oružja i dr.).

Prema podacima iz historiografije, kavaljer Frano Bolica odvjetao je rodu Bolica Grbičić (sin Ivana iz ogranka Grbičić). Naslov mletačkoga kavaljera dobio je relativno rano jer se većina njegovih službi, djelovanja i zasluga spominje u godinama poslije 1616. Osobito je bila važna njegova služba papinskog opunomoćenika za misije u sjevernoj Albaniji. Upravo zahvaljujući Franovu zalaganju kod skadarskoga paše (oko 1638.) misionari nisu bili protjerani s toga područja, a 1639. ishodio je naredbu Porte kojom se tamošnjim misionarima jamčila sigurnost obavljanja pastoralnog rada. S misionarom Franjom Leonardisom (Leonardijem) iz Trogira (barski nadbiskup od 1644. do 1645.), sudjelovao je u nastojanjima vatikanske Kongregacije za propagandu vjere da se za uniju pridobiju crnogorski vladika Mardarije i pećki patrijarh Pajsije (od oko 1640.). Zapažena je i Franova uloga u Kandijskom ratu (1645.-1669.) na širem bokeljskom, crnogorskom i albanskom području (tajno dopisivanje s glavarima crnogorskih i hercegovačkih plemena, ali i s predstavnicima osmanlijske vlasti na tim područjima). Nadopunio je svojim opažanjima i bilješka spis Marijana Bolice *Relatione et descrizione del Sangiacato di Scutari*, a bio je i mecena kotorske crkve Sv. Mihovila (obnova i popravak oltarâ). Njegova pisma iz dugogodišnjega dopisivanja s tajnikom Kongregacije za propagandu vjere Francescom Ingolijem dragocjeno su vrelo za proučavanje crkvenih, ali i društvenih, vojnih, etničkih i kulturnih prilika na širem području današnje Crne Gore i Albanije. Umro je u Kotoru 1653. godine, a drži se jednim od najutjecajnijih kotorskih plemića i političara u prvoj polovici XVII. stoljeća. Njemu je ugledni kotorski benediktinac Timotej Cisilla posvetio svoje djelo o obitelji Bolica poznato pod naslovom *Bove d'Oro* (1624.), a koje sadrži i brojne podatke vezane uz Franov životopis.²⁰

Čast mletačkoga kavaljera stekao i Franov brat Vicko Bolica Grbičić (umro oko 1664.). Djelujući u iznimno složeno doba (Kandijski rat), Vicko je nakon bratove smrti obnašao dužnost papinskog opunomoćenika za katoličke misije u Albaniji, djelovao je u posredovanju između Mlečana i glavara crnogorskih i hercegovačkih plemena i Osmanlija (opsežna prijepiska pohranjena je u Državnom arhivu u Mlecima) te – kao i brojni drugi Bolice prije njega – osiguravao prijenos državne pošte iz Mletaka u Carigrad.²¹ I Vicko je, kao i njegov brat, rano stekao čast mletačkog viteškog odličnika (1621.). Povelja je također objavljena u duždevoj kancelariji (tada se dužd bio Antonio Priuli), a započinje potvrđnicom koju u ime dužda piše mletački kavaljer Zuanne Carnovalli (Carnavalli). Sadržaj je povelje kratak i tipiziran po uzoru na druge onovremene povelje o imenovanju kavaljerima te i sadrži – kako je

²⁰ Podrobnije o životopisu Frana Bolice usporedi: J. RADONIĆ, nav. dj.; N. LUKOVIĆ, nav. dj., str. 242.; *Istorija Crne Gore*, sv. III/1., Titograd, 1975., str. 103., 110.-111., 124.; G. STANOJEVIĆ, *Jugoslavenske zemlje u mletačko-turskim ratovima XVI-XVIII vijeka*, Beograd, 1970. (dalje: STANOJEVIĆ 1970.), str. 193.-194., 213., 216., 219.-223., 229.-234., 238.-239., 244., 246.-248., 254.; HBL, sv. II., Zagreb, 1989., str. 112. (tekst: T. RADAUŠ); BUTORAC 2000., str. 28.; MILOŠEVIĆ 2003., str. 114., 235.; L. ČORALIĆ, Prilog životopisu barskoga nadbiskupa Franje Leonardisa (1644.-1645.), *Croatia Christiana periodica*, god. XXIX., br. 55., Zagreb, 2005., str. 82.-84.

²¹ Usporedi: G. STANOJEVIĆ, Crna Gora u doba kandiskog rata (1645-1669), *Istoriski glasnik*, sv. 1.-2., Beograd, 1953., str. 47.; STANOJEVIĆ 1970., str. 212., 232.-233.; J. RADONIĆ, nav. dj., str. 336.; HBL, sv. II., Zagreb, 1989., str. 109. (tekst: T. RADAUŠ).

uobičajeno – i pohvalu kotorskoga plemićkog roda Bolica i njihovih zasluga za Mletačku Republiku. U dokumentu se izrijeком ne spominju Vickovi pretci (osim Vickova oca Ivana Bolice), a njihove su zasluge navedene općenitom frazom. U završnom dijelu povelje, slično kao i u drugim istovrsnim dokumentima, naglašavaju se prava i povlastice koje Vicko Bolica stječe uvrštavanjem u mletački viteški red.²²

Ogranku Bolica Grbičić pripadao je i treći mletački kavaljer iz ove obitelji - Nikola Antunov (umro prije 1670.). Iako o njegovu životopisu nema previše podataka, znano je da je i Nikola, kao i drugi članovi njegove obitelji, djelovao na osiguravanju prijenosa pošte iz Mletaka u Carigrad, a tijekom druge polovice XVII. stoljeća obnašao je i službu guvernadura/nadintendanta za pogranična područja s Crnom Gorom (*soprintendente ai confini del Montenegro*).²³ Mletačkim kavaljerom Nikola Bolica Grbičić imenovan je poveljom dužda Giovannija Pesara (vladao od 1658. do 1659.) 12. veljače 1658.²⁴ Tekst potvrđnice u povelji sastavio je i objavio istoga dana mletački kavaljer Luca Cornier. U tekstu povelje sadržano je i nešto više podataka o zaslugama mletačkog časnika i upravitelja vojno-pograničnih područja Nikole Bolice, kao i njegova oca (također guvernadura) Antuna. O životopisu potonjeg Bolice nema detaljnijih podataka, pa su ovdje sadržane informacije jedan od rijetkih i stoga istraživački osobito vrijednih tragova. U trenutku podjeljivanja povelje Nikoli njegov otac Antun više nije živ. Njegove su se zasluge za Republiku iskazivale u više navrata tijekom proteklih desetljeća, a posebice 1612. i 1613. godine, kad je djelovao kao mletački poslanik (ali i doušnik) u Dubrovniku i Drinopolju (Jedrene, Edirne, Hadrianopolis), a u Drinopolju istraživao i mletačkoj središnjici slao korisne informacije o kretanju osmanlijske vojske. Brojna su također i svjedočanstva, kazuje sadržaj ove povelje, o Antunovim prinosima Republici iskazanim tijekom tekućeg (Kandijskog) rata protiv Osmanlija. Zahvaljujući činjenici da je obitelj Bolica tijekom proteklih desetljeća iskazala brojne primjere odanosti i zasluga za svoju državu, potvrđene i imenovanjem u kavaljere drugih članova ove obitelji, mletački je Senat 30. studenoga 1657. donio odluku kojom se Nikola Bolica imenuje kavaljerom Svetoga Marka te mu se – upravo u skladu s imenovanjima koja podjeljuje Senat – dariva i zlatna kolajna. Ta se odluka svečano proglašava na dan objavljivanja ove povelje, odlukom dužda Giovannija Pesara te se Nikola Bolica, u prisutnosti mletačkih vijećnika i drugih odličnika, uvrštava u mletački viteški red. Kao i u drugim imenovanjima, i u povelji podijeljenoj Nikoli Bolici izrijeком se navode sva prava i povlastice koje stječe kao mletački kavaljer (povlastica nošenja vojničke odore i oružja). Povelju, objavljenu u Duždevoj palači, potpisuje duždev tajnik Francesco Zonca.

²² ASV, CI: Cavalieri, b. 174., str. 515.-516' (25. I. 1621.).

²³ G. STANOJEVIĆ, Prenos mletačke pošte od Kotora do Carigrada u vrijeme Kandijskog rata (1645-1669), *PTT Arhiv*, sv. XVIII., Zagreb, 1973.-1974., str. 196.-197.; HBL, sv. II., Zagreb, 1989., str. 109. (tekst: T. RADAUŠ).

²⁴ ASV, CI: Cavalieri, b. 174., str. 219.-220. (12. II. 1658.).

Zaključak

Usporedna raščlamba sva tri imenovanja članova obitelji Bolica kavaljerima Svetoga Marka pokazuje brojne podudarnosti. Svi su odvjetci istog ogranka roda Bolica (Bolica Grbičić), koji su u društvenom, političkom i vojnom životu grada Kotora, Boke kotorske te na širim područjima mletačkih stečevina na ovome dijelu istočnojadranske obale, posebice bili djelatni u XVII. stoljeću. Razlozi njihova imenovanja zrcale temeljne probleme i usmjerenost mletačke vlasti u ovom dijelu Jadrana (ratovi s Osmanlijama, odnosi s hercegovačkim i crnogorskim plemenima te s osmanlijskim vlastima, djelovanje katoličkih misija na osmanlijskom području, djelovanje na crkvenoj uniji, osiguranje poštanske službe iz Mletaka u Carigrad, organizacija i ustroj vojno-pograničnih zona i dr.). U svim su se tim sastavnicama mletačke politike spomenuti odvjetci obitelji Bolica osobito istaknuli. Kako povelje naglašavaju, njihova su vjernost i pregnuća za dobrobit Serenissime iskazivana (bez obzira na osobne neprilike, opasnosti i stradanja) kroz više pokoljenja te se stoga ta obitelj može ubrojiti među *benemerite* i *fedelissime* bokeljske plemićke rodove. Zbog toga su upravo Bolice, uz kotorske plemiće iz roda Paskvali i Pima, u tako kratkom vremenu stekli čak tri kavaljerska naslova.

Gradivo iz mletačkih pismohrana čuva, nedvojbeno je, brojne nama nedovoljno poznate ili potpuno nepoznate podatke o našim krajevima, gradovima i osobama iz prošlih stoljeća. Arhivski fond *Cavalieri di San Marco*, koji je u ovom prilogu bio u središtu istraživačkog zanimanja, dragocjeno je posvjedočenje i nadopuna poznavanju hrvatskih obitelji i njihovih zaslužnih pojedinaca. U ovom prilogu obrađena je, upravo s aspekta uključenosti u jedini mletački viteški red, znamenita kotorska plemićka obitelj Bolica i neki od njezinih istaknutih odvjetaka. Istraživanjem tih dokumenata nastojala sam upozoriti na aspekte društvenog i vojnoga djelovanja te zasluge obitelji Bolica u širem kontekstu povijesti Boke kotorske i istočnojadranskog uzmorja i ujedno upozoriti na važnost pojedinih mletačkih arhivskih fondova i zbirki za proučavanje niza sastavnica iz hrvatske povijesti. Zasigurno, ova problematika, kako u kontekstu bokeljske (kotorske) povijesti, tako i u kontekstu hrvatske povijesti u cjelini, zavrjeđuje i buduća istraživačka pregnuća i objavljivanje novih znanstvenih rezultata.

PRILOG 1. Prijepis povelje o imenovanju Frana Bolice kavaljerom Svetoga Marka (*Archivio di Stato di Venezia, Cancellaria inferiore, Privilegi dei Cavalieri di San Marco, b. 174., str. 374.; 30. VI. 1616.*)

Priuileggio del Bolizza di Cauialier

Ioannes Bembo Dei grazia Dux Venetiarum. Vniuersis et singulis presens Priuilegium inspecturis notum esse uolumus. Che hauendo per longo tempo esperimentata l'incorotta fede, e summa diligenta della fedelissima famiglia di Bolizza Nobile di Cattaro, la quale con singolar prontezza ha sempre incontrato tutte le occassioni de ben seruir la Repubblica Nostra, senza alcun riguardo de proprii interessi, et della uita stessa, et oltre l'hauer per quarant'anni continui esercitato il carico importante d'ispedir le fregate et le publice lettere per Costantinopoli con quella circospetione et prudenza, che è molto ben nota, et con piena publica sodisfattione, ha mostrato sempre segni di sincera, et ottima uolontà; aggiongendosi anco le honorate con-

ditioni, et le qualità di Domino Francesco Bolizza, che lo fanno meriteuole d'esso da noi, secondo il costume antico de nostri predecessori, e secondo la publica depositione, con honoreuole dimostratione honorato, perche maggiormente s'accende alla continuatione de suoi fruttuosi seruitii. Però hoggi nel nostro pleno Collegio con solite, et ordinarie ceremonie, et seruata tutte quelle cose solite osseruarsi, l'habbiamo creato caualliero impartendoli auttorità di poter usar le armi, le ueste, li sproni, la cintura, et tutti altri ornamenti militari, et che appartengono alla uera militia, et alla dignità di caualliero, et approprio di goder tutti li honori, auttorità, priuilegi, et preminenze che godono tutti gli'altri cauallieri; in segno delle quali cose habbiamo commesso, che gli sia fatto il presente priuilegio munito col nostro solito sigillo à memoria di posterì.

Data in Nostro Ducali Palatio. Die ultimo Junii 1616 (*datum je prekrižen*).

PRILOG 2. Prijepis povelje o imenovanju Vicka Bolice kavaljerom Svetoga Marka (*Archivio di Stato di Venezia, Cancellaria inferiore, Privilegi dei Cavalieri di San Marco, b. 174., str. 515.-516'; 25. I. 1621.*)

1621 adi 25 Gienaro

Facio fede Io Zanantonio Carnoualli Cauallier del Serenissimo Prencipe si come sua Serenità afatto Cauallier il molto Illustre Signor Vincenzo Boliza gentillomo Cattarino alla presenza di molti gentillomini di questa cita e della Cita di Cattaro et sua Serenità ha fatto Cauallier et giusto allordinario delli altri Cauallieri fatti da sua Serenità et Io Zanantonio Carnoualli ofatto la presente fede di mia mano.

S'è resa in ogni tempo fedele, e cosi pronta alli seruitii della nostra Repubblica la fedelissima fameglia Bolizza da Cattaro che ben deue la benignità nostra abbracciare con equal prontezza ogni occassione di render consolati, e contenti li discendenti da quelle. Onde essendo comparso alla presenza nostra Domino Vincenzo Bolizza figliolo del fedelissimo et benemerito nostro Zuanne Bolizza, esponendo con humilissimo affetto la deuotione dell'animo suo, et la uolontà, che tiene di mostrarsi non solo immitatore della uirtù, et fede de suoi maggiori, ma di spender la propria uita per beneficio, et grandezza del Dominio nostro, habbiamo uoluto dimostrare uerso questo honorato sogetto alcun segno della pubblica munificenza per maggiormente renderlo pronto à ben operare uerso gli interessi nostri. Però hoggi alla presenza di molti gentilhuomini, et altri honorati sogetti seruati, i riti, et altre ceremonie solite in simili casi, l'habbiamo creato Cauallier, impartendogli auttorità di poter usar le uesti auree, la cinta, l'armi, la spada, li spironi aurei, et ogn'altro ornamento militare, et appresso di godere le immunità, preminenze, tutti li priuileggi, et honori proprii della dignità di Caualliero, et che appartengono alla uera militia. In segno delle quali cose habbiamo ordinato il presente nostro priuileggio munito col nostro solito sigillo à memoria de posterì.

Data die 25 Ianuario 1621

Noble Kin of Bolica from Kotor – Chevaliers of St. Mark

Lovorka Čoralić

Croatian Institute of History

Opatička 10

Zagreb

Republic of Croatia

Noble kin of Bolica was one of the most prominent families in Kotor. From the medieval times until the eighteenth century members of this family had important role in the social life in their city, as well as in Boka Kotorska and in Dalmatia. However, author in this article investigates only those members of the family who attained title of chevaliers of Saint Mark. This was the only Venetian chivalrous order and many its members were Croats from Istria, Dalmatia and Boka Kotorska. In the first part of the article author describes archival fond *Cavalieri di San Marco*, which is kept in the Venetian State Archives (*Archivio di Stato di Venezia*). In this archival fond one can find many documents (mainly lodge's charters) about appointments of many Croats to become Venetian chevaliers. Then author delivers brief data about the most prominent members of Bolica family across several centuries of their affluent history. Author deals mainly with Fran, Vicko and Nikola Bolica - members of the family branch known as Bolica Grbičić. They became chevaliers during the seventeenth century. On the basis of the known facts and analysis of the charters of their chivalrous appointment, author tries to describe their social and military activities, as well as their achievements that enabled them to attain this prestigious Venetian honor. In the appendix one can find complete transcriptions of chivalrous appointments of Fran and Vicko Bolica.

Key words: Boka Kotorska, Kotor, nobility, kin Bolica, early modern age, Venetian Republic, chevaliers of Saint Mark, military history, social history